

> Hilisbarokses stiilis Miikaeli kirik on ehitatud 1785. Praegune sale tornikiiver ehitati kirikule varasema madalama asemele arhitekt Reinhold Guleke projekti järgi 1885. Riiklik ehitismälestis. (Foto: Heiki Pärdi 2019)

ALEVITE PÄRLEID

RÄPINA

Heiki Pärdi

(ETNOLOOG)

FOTOD: AUTORI KOGU, WIKIMEDIA COMMONS

Tartu-Petseri-Pihkva maantee äärde, Võhandu jõe kallastele, paika, kust hargnevad teed Võrru ja Põlvasse, Pühale Miikaelile pühendatud luterliku kihelkonnakiriku, Püha Sakaria ja Elisabeti õigeuskikiriku ning Rääpina mõisakeskuse ümber kujunenud Rääpina ehk võro keeles Rääpinä alevikus elas 20. sajandi algul 400 inimese ümber. 1922. aastal oli siin 98 elumaja, neist 6 kahekordset, enamasti puust. Kivimaju oli 12 (värvitud). Aleviku suurim tööandja ning asumi välisilme ja avaliku elu kujundaja oli 1734. aastal tööle hakanud mõisa paberivabrik – Eesti vanim siiani järjepidevalt tegutsev tööstusettevõtte. 1920. aastate algul töötas siin üle 100 töölise, vabrik andis osale alevist elektrivoolu ning valgustas tänavaid töölismajade ees. Rääpinas töötas tollal ka laua- ja jahuveski, limonaadi- ja vorstitööstus, kivitööstus ning piimatallitus. Siin oli 13 erinevat kauplust, õlleladu ja üks õllepood. Alevis oli algkool ja gümnaasium (tegutses

1917–1931), postkontor, apteek, siin töötas mitu arsti: jaoskonnaarst, eraarst, hambaarst ja ämmaemand ning loomaarst ja loomakliinik. Alevikus tegutses mitmeid seltse, millest tähtsaimad olid hariduse, tuletõrje ja põllumeeste seltse.

Rääpina arhitektuurilist ilmet kujundab suurel määral Võhandu jõe paisjärv, mille kallastel paikneb selle ajalooline keskus – Miikaeli kirik, mõisa klassitsistlikus stiilis peahoone (Sillapää loss) ja park, mida 19. sajandil kujundas ka pargiarhitekt Walter von Engelhardt, ning paberivabrik. Eesti idapiiril asuvasse alevikku ehitati juba üpris varakult (1829–33) Tartu ehitusmeister G. F. W. Geisti projekti järgi ka vene õigeusu kogudusele klassitsistlikus stiilis Pühale Sakariale ja Elisabetile pühendatud ortodoksikirik. Selle juurde ehitati hiljem maakivist ja punasest tellisest kogudusemaja. Eelmise sajandi algul kasvas alevik jõudsalt ning siia ehitati mitmeid tootmis- kui ka

> Klassitsistlikus stiilis Sakaria ja Elisabeti õigeusu kirik on Tartu ehitusmeister G. F. W. Geisti projekti järgi ehitatud 1829–33. Riiklik ehitismälestis. (Foto: Heiki Pärdi 2019)

~ Barokne mõisa vesiveski on ehitatud 18. sajandi lõpus. Riiklik ehitismälestis. (Foto: Heiki Pärdi 2019)

< Paberivabriku praegune historistlikus laadis peahoone on ehitatud 1904. Riiklik ehitismälestis. (Foto: Heiki Pärdi 2019)

< 19. sajandi keskpaiku ehitatud endises mõisa hobusetallis ravis rajooni loomaarst 1950. aastail suurloomi. Hiljem kasutas Rāpina Leivakombinaat seda oma laoruumina. Pikka aega töötas siin ehitusmaterjalide kauplus, praegu tegutseb hoones kasutatud mööbli pood. (Foto: Heiki Pärdi 2019)

elu- ja ärihooneid. Suurim ja tähtsaim nende seas oli paberivabriku uus punasest tellisest maja, mis valmis 1904. aastal. Mõisasüdamesse ehitati 20. sajandi algul juurde veel hubane puidust aednikumaja. Eramajade hulgas oli üks silmapaistvamaid praegu Kiudoski nime all tuntud maja Tartu maantee alguses. See 1912. aastal ehitatud esinduslik juugendlike detailidega kahekordne puumaja on täitnud oma ajaloos üpris erinevaid ülesandeid. 1920. aastail renditi maja esimesel korrusel ruume Tartu Eesti Majanduse Ühisuse kohalikule osakonnale, kus Rudolf Kiudorsk oli ärijuht. Samas kõrval pidas Rudolfi õde Berta Kiudorsk oma kanga- ja moeäri. Teisel korrusel asus lühikest aega postkontor, hiljem korterid. 1944. aastal nõukogude võim natsionaliseeris hoone. Nõukogude ajal oli siin eri aastatel esimesel korrusel rauapood ja riidekauplus, ühiselamu, võõrastemaja, lasteaed ja majatarvete kauplus. Teisel korrusel asus lühemat aega Eestimaa Kommunistliku Partei Rāpina Rajoonikomitee ja Rāpina TSN Täitevkomitee, hiljem üürikorterid. Peale maja tagastamist ja renoveerimist avati 2010. aastal majas hotell ja restoran. Tähelepanuväärne oli ka 1913. aastal valmis saanud esinduslik tuletõrjeseltsi hoone, mille kavandas tuntud ehitusinsener Fromhold Kangro. Paraku hävis see hoone,

◀ Endist mõisa aita
(ehitatud 19. sajandi
keskpaiku) on aja jooksul
korduvalt ümber
ehitatud: 1975 sööklaks,
2013 loomemajaks.
(Foto: Heiki Pärdi 2019)

mis oli pikka aega kohaliku kultuurielu
keskus, tulekahjus 1981. aastal.

Päris jõudsalt arenes Räpina ka 1920.–
1930. aastail. Tolleaegsetest ehitistest
väärib esiletõstmist vendadest ettevõt-
jate Margus ja Peeter Koiva esinduslik
elumaja Võru (praegusel Jõe) tänaval.
1944. aastal paigutati natsionaliseeritud
majja lasteaed. 1980. aastal töötas seal
kaugõppekeskkool, aastatel 1987–2009
Räpina Muusikakool. Muusikakooli
tarbeks projekteeris arhitekt Juhan Kutti
majale juurdeehitisena kena kammer-
liku saaliosa. Silmapaistvalt stiilne on
1938. aastal valmis saanud maja (Võhan-
du 20, tuntud loomaarsti maja nime
all), kus nõukogude aja algusest kuni
1990. aastate lõpuni töötas esimesel kor-
rusel veterinaarravila ja -apteek ning tei-
sel korrusel asusid korterid. Praegu on
hoone taas eravalduses.

› Õigeusu koguduse maja
on ehitatud 19. sajandi
teisel poolel maakivist
ja punastest tellistest.
Puust vintskapid on lisatud
20. sajandi keskpaiku.
Ehitismälestis.
(Foto: Heiki Pärdi 2008)

› Paberivabriku tööliste
punastest tellistest
elumaja. Ehitatud
19. sajandi lõpupoole.
(Foto: Heiki Pärdi 2019)

◀ Hilisklassitsistlikus stiilis
mõisa peahoone on ehitatud
aastail 1836–47, aastail 1935–36
ehitati hoone kogu ulatuses
kahekorruseliseks.
(Foto: Rene Seeman 2013)

> Riiklik ehitismälestis mõisa aedniku elumaja on ehitatud 20. sajandi algul. (Foto: Heiki Pärdi 2019)

< Kireva ajalooga Kiudoski majal (ehitatud 1912) on Rõpina ajaloos olnud võrdlemisi tähtis koht. (Foto: Heiki Pärdi 2019)

< Võhandu tänava alguses asuv kohaliku äriemehe Zirnaski kahekordne puust elu- ja ärimaja on ehitatud 1910. aastail. Siin on asunud ehituspood ja teisel korrusel korterid. Peale sõda, kuni 1974. aastani, oli hoones tütarlaste internaat, mida kutsuti Londoniks. Tänapäeval on siin kauplus ja korterid. (Foto: Heiki Pärdi 2019)

< Jõe ja Pargi tänava nurgale ehitas Võõpsu postiagentuuri juhataja, kaupmees ja seltsitegelane Daniel Kald 1939. aastal maja. Maja alumisel korrusel asus raamatute ja kirjatarvete pood Karino. Teise maailmasõja ajal asusid majas aianduskooli kontor ja raamatukogu. Hiljem on siin asunud miilitsajaoskond, alevi täitevkomitee ja linnavalitsus. (Foto: Heiki Pärdi 2008)

< Esinduslik maja (Võhandu 20) on ehitatud 1938. aastal. Pärast Teist maailmasõda kuni eelmise sajandi lõpuaastani oli majas veterinaarravila ja -apteek, teisel korrusel asusid korterid. Praegusel ajal on maja eraomandis. (Foto: Heiki Pärdi 2008)

^ Möldritest vennad Peeter ja Margus Koiva ehitasid esindusliku hääberbi Võru (praeguse Jõe) tänava äärde 1930. aastal. (Foto: Heiki Pärdi 2019)

~ Stalinistlikus laadis omaaegse Rõpina rajooni täitevkomitee maja, mille aluseks on arhitekt Ilmar Laasi 1950. aastate algul tehtud tüüpprojekt. Praegu asub seal Rõpina vallavalitsus ja vallavolikogu. (Foto: Heiki Pärdi 2019)

Räpinale andis tuntava arengutõuke see, et 1950. aastal sai sellest (kuni 1961. aastani) omanimelise väikelinna keskus koos kõige sellest tulenevaga. Siia ehitati mitu esinduslikku, Stalini ajale omases uusklassitsitlikus stiilis hoonet. Esindusväljaku ümber kavandatud ansamblist jõuti 1952–1953 arhitekt Ilmar Laasi projekti järgi valmis ehitada administratiivhoone partei- ja täitevkomitee jaoks ning tüüpprojekti järgi rajooni kaubamaja. Samasse lähedale ehitati veel rajoonihaigla hoone. Kohalik metsamajand rajas siia oma toodetud kilpmajadest väikesi aedlinlikke asumeid. 1960.–1970. aastail kerkis neid maju Meeksi maantee äärde paisjärve kaldale ja Estakaadi tänavale, hiljem, 1970. aastail, Metsa ja Kalevi tänavale (alates 1975. aastast arhitekt Juhan Kutti projektide järgi). 1980. aastate tähelepanuväärseimaks täienduseks Rápina avalike hoonete seas oli 1984. aastal valmis saanud aiandustehnikumi uus modernistlikus laadis õppehoone, mille projekteerisid Eesti Maaehitusprojekti arhitektid Mari-Ann Hütt ja Koit Komissarov. Kõige uuematest Rápina ühiskondlikest hoonetest väärib esiletoomist 2009. aastal avatud keskkonnamaja.

Aleviks nimetati Rápina 1945. aastal, linnaõigused anti 1993. aastal ning aastal 2002 ühinesid Rápina linn ja vald ühiseks omavalitsuseks. Rápina elanike arv kasvas jõudsalt pärast Teist maailmasõda kuni 1989. aastani: 1959 elas siin 2237 inimest, 1989 oli see suurim – 3488 ja sealtmaalt on tasapisi langenud. 2020. aasta algul elas Rápinas 2118 elanikku.

Täna lahke abi eest Rápina Muuseumi töötajat Toivo Leesi ja arhitekt Juhan Kuttit.

KASUTATUD MATERJALE

Eesti 20. sajandi arhitektuuripärandi inventeerimine. Põlva maakond. Ingrid Ruudi, 2009.

https://register.muinas.ee/ftp/XX_saj._arhitektuur/maakondlikud%20ylevaated/polvamaa/Polvamaa_ehitusparand.pdf

Rápina radadel. Artikleid. Valdek Ritslaid (koostaja). Eesti NSV Teaduste Akadeemia. Tallinn, 1984.

Võrumaa: maateaduslik, tulunduslik ja ajalooline kirjeldus. Eesti Kirjanduse Selts. Tartu, 1926.

~ Lihtne, range aiakujundusega 1950.–1960. aastale tüüpiline eramu. (Foto: Heiki Pärdi 2019)

^ Üks Rápina metsamajandis toodetud kilpmajadest (arhitekt Juhan Kutti projekt 1975). (Foto: Heiki Pärdi 2019)

~ 1990. aastail ehitatud modernistlik eramu Rápina äärelinnas. (Foto: Heiki Pärdi 2019)

< Moodne keskkonnamaja ehitati Rápinasse 2009. (Foto: Heiki Pärdi 2019)